

RAPOARTELE COLECTIVELOR ARHEOLOGICE ASUPRA SĂPĂTURILOR DIN CAMPANIA ANULUI 1949

STUDIAREA SOCIETĂȚII OMENEȘTI DELA ÎNCEPUTURILE BARBARIEI, DIN NORDUL MOLDOVEI

Activitatea șantierului de săpături arheologice Iași-Botoșani-Dorohoi

Tema pe care a avut să o cerceteze acest șantier cuprindea „Studierea societății omenești dela începuturile barbariei, din Nordul Moldovei”. Aceasta înseamnă din punct de vedere arheologic că preocupările noastre aveau să se îndrepte asupra așezărilor neolitice din spațiul indicat drept centru de activitate pentru șantier (jud. Iași, Dorohoi și Botoșani). Pe de altă parte, tocmai aceste condiții de spațiu ca și lipsa noastră de informații preliminare mai ample asupra resturilor neolitice din județele Botoșani și Dorohoi, au impus orientarea campaniei în sensul unor explorări și sondagii largite, în vederea identificării obiectivelor și complexelor arheologice din epoca amintită, în care să se poată face ulterior săpături intensive cu rezultate satisfăcătoare.

Problemele care ne preocupau în momentul când am pornit campania se legau de unele descoperiri recente din cuprinsul Moldovei de mijloc și de nord care impuneau, am socotit, o cât mai grabnică lămurire în teren. Aceste probleme erau pe scurt următoarele:

1. Datorită unei descoperiri întâmplătoare de suprafață făcută în cursul anului 1949, cu prilejul unei periegeze, de către unii studenți, pe teritoriul comunei Perieni din jud. Tutova, ni se semnalase apariția în cuprinsul acestei provincii a unui fragment ceramic ale cărui caractere tehnice și ornamentale îl situau fără putință de îndoială în cadrul marelui cerc de civilizație materială neolitică central și est-central european, care poartă numele de band-ceramică liniară. Și era vorba anume de varianta mai nouă, ornamentată cu așa numitele „note muzicale”. Ținând seama de faptul că și noi, ca și alți învățați, ajunsesem în urma unor considerații de ordin variat la concluzia că la baza civilizației neolitice de tip Tripolje-Cucuteni trebuie să fi stat și un strat bandceramic liniar, descoperirea dela Perieni deschidea perspective promițătoare, și aceasta cu atât mai mult, cu cât identificarea la Izvoare, jud. Neamț, și apoi și în alte localități din Moldova a civilizației de tip pre-cucutenian, apropiase problema de această soluție.

2. Tot în urma unei descoperiri întâmplătoare, făcute de data aceasta în cursul anului 1944 la Bogonos în jud. Iași, se semnalase pentru întâia dată în această provincie prezența marelui complex de civilizație nomadă a populațiilor denumite „cu înmormântări cu ocră roșu” dela sfârșitul neoliticului, populații documentate până atunci — în afară de aria lor de densă răspândire în regiunile de stepă ale Uniunii Sovietice din Urali și până la granița țării noastre — la noi în țară mai ales în regiunea de stepă a câmpiei Dunării. Prezența unor astfel de

inmormântării în Moldova de Nord se cerea confirmată și cercetată mai de aproape, pentru a se stabili raporturile lor cu complexul respectiv din Uniunea Sovietică, iar pe de altă parte cu civilizațiile neolitice anterioare din spațiul Moldovei.

3. Poziția și semnificația, în cuprinsul evoluției complexului Cucuteni, a așa numitei faze de tranziție A-B fusese pusă din nou în discuție în ultimii ani în urma importantelor descoperiri făcute în așezarea dela Traian, jud. Neamț. Se descoperise acolo o așezare în care, în afară de urme relativ sporadice ale fazei pre-cucuteni, ieșise la iveală, fără a fi însoțite ca de obicei de resturi din faza A și din faza B, în mod masiv faza de tranziție A-B. Pe baza descoperirilor dela Traian această fază de tranziție fusese pusă într-o nouă lumină și supusă unei analize care sugera puncte de vedere noi. Cercetări mai ample cu privire la acest complex, al cărui rol important în evoluția progresivă a civilizației Cucuteni nu mai este nevoe să fie subliniat, se impuneau.

În ceea ce privește aplicarea pe teren a intențiilor noastre, re-am gândit că este mai bine pentru moment să lăsăm la o parte cele două mari cursuri de apă, căi largi de comunicații, din cuprinsul regiunii pleșe, anume Prutul și Siretul, și să cercetăm mai ales interiorul regiunii. Or, regiunea în care avea să se desfășoare lucrările șantierului nostru prezenta ca un fel de ax fizic-geografic valea râului Jijia, în bazinul căreia ne-am decis să ne plasăm activitatea. Această activitate a început efectiv pe teren în ziua de 31 August și a fost încheiată la 7 Octombrie a. c.

În prima perioadă s'au executat sondajii ample în cuprinsul comunei Glăvăneștii Vechi din nordul județului Iași. Alegerea acestei localități se datorește semnificativelor obiective preistorice în raza comunei. După cercetarea tuturor punctelor semnificate, colectivul a atacat o serie de tumuli, situați în vechea albie a Jijiei, care constituie actualmente un fel de terasă holocenă a actualului curs al Jijiei. Poziția acestor movile la o altitudine atât de joasă față de cursul apei, ca și faptul că ele se arătau a fi constituite din sol negru cu incluziuni preistorice, putea să nască bănuiala unei origini mai recente, dar incitau totodată la cercetare prin faptul că în malul rupt al cursului actual al Jijiei, în imediata apropiere, se puteau constata, pe lângă resturi paleolitice aluvionate, urme *in situ* de locuire neolitică din faza Cucuteni B. Pe această terasă a Jijiei, la apus de comuna Glăvăneștii Vechi și între Stolniceni și Glăvăneștii Vechi, s'au executat în timp de cca. 3 săptămâni cinci sondajii, pe care le vom trata în ordinea executării lor.

Sondajul I. A constat din secționarea pe diametru a unui tumul cu diametrul de cca. 31 m. și înalt de cca. 1,60 m. Rezultatele obținute prin această secționare nu pot fi prezentate aici deocamdată decât în linii cu totul generale. Ele se pot rezuma în chipul următor: movila a fost construită cu sol luat din imediata ei apropiere. Acest sol de umplură al movilei conținea resturi ceramice de tip Cucuteni B și liñar-ceramic. În timpul săpăturii am avut o vreme impresia că movila este anterioară perioadei Cucuteni B. În largirea șanțului de secțiune făcută către SV s'au descoperit la baza movilei, *in situ*, resturile calcinate ale unei construcții mari din perioada Cucuteni B. În felul acesta a devenit limpede că movila a fost construită posterior locuirii Cucuteni B din regiune. Prezența fragmentelor de bandceramică liñară în umplutura movilei a sugerat imediat căutarea în terenul dinprejurul movilei a depunerilor arheologice respective. S'a practicat deaceia imediat sondajul III. Odată cu terminarea secțiunii în movila I s'a văzut că și la baza acestei movile se afla o depunere anterioară conținând resturi liñar-ceramice. Movila a fost construită pentru a acoperi și a adăposti inmormântări conținând schelete cu ocră roșu. S'au descoperit la diferite nivele un număr de 8 morminte de înhamție cu ocră roșu în gropi simple în formă de puț (tipul *yamno* din Uniunea Sovietică) și prezentând urme din construcția de lemn ca și resturi clare ale împletiturilor din materii organice pe care erau așezați decedații și cu care în unele cazuri erau și acoperiți. Poziția scheletelor era cea chircită, cu bustul pe spate sau pe o parte. Orientarea diferitelor inmormântări nu era constantă. Inventar funerar s'a găsit la mormântul 4, un foetus, având în dreptul capului o cupă grosolană de lut ars. Apoi la mormântul 11, probabil o femeie, având în partea stângă a capului un inel spiralic de buclă și două pendentive în formă de nasture, toțel din aramă. În sectorul de SE al secțiunii s'au descoperit 3 mor-

minte de inhumatie în poziție chircită, orientate cu capul în genere către NE și introduse ulterior în movilă. Epoca căreia ele aparțin este în funcție de datarea pe care o vom putea da unei căni de lut ars, gășită drept ofrandă lângă una din aceste inmormântări. Este probabil că avem de a face cu perioada scitică.

Atât din umplutura movilei cât și din nivelul *in situ* de sub ea s'a recoltat o cantitate destul de importantă de resturi liniar-ceramice precum și un topor de piatră șlefuită caracteristic, de tipul în formă de „calapod”.

Sondagiul II. — Concomitent cu săpătura din I s'a început secționarea unei a doua movile, situată la cca. 130 m. spre sud de prima movilă. Această movilă, mai scundă decât prima (înălțimea cca. 1 m.), a confirmat în totul constatările făcute în movila I, atât din punct de vedere al stratigrafiei, cât și din acela al structurii și conținutului movilei. În secțiunea practică s'a întâlnit un mormânt cu ocră roșu îngropat în nivelul vechiu, iar alături, ca înmormântare ulterioară, un schelet în poziție chircită având drept ofrande două inele de buclă din bronz îmbrăcate în foiță de elektron și un vas de lut ars. Și sub această movilă s'au descoperit resturi *in situ*, de data aceasta mai consistente, de colibe liniar-ceramice.

Sondagiul III. — Această săpătură a avut drept scop depistarea și explorarea depunerilor arheologice liniar-ceramice din preajma movilei I. El taie transversal terasa Jijiei. În regiunea secționată nu s'au întâlnit depuneri Cucuteni B *in situ*, ci numai resturi de colibe liniar-ceramice, cu grămezi de chirpic ars respective, cu resturi ale unei vetre și cu o groapă (bordei ?). În afară de o cantitate destul de importantă de resturi ceramice, s'au recoltat oase de animale (domestice și sălbatice) și resturi de rășnițe primitive de piatră care ne dovedesc practicarea agriculturii de către populația respectivă. Menționăm deasemenea și toporașele de sondagii noastre avem de a face nu atât cu o suprapunere a locuirii Cucuteni B peste nivelul liniar-ceramic, cât cu o continuitate a colibelor liniar-ceramice cu cele Cucuteni B. Lucrul se explică prin caracterul răzleț al acestor locuințe de epoci diferite pe terenul sondat. Nu este exclus ca în viitor să se găsească și o suprapunere directă a celor două nivele, dar este evident că lucrul nu are stratigrafic nicio importanță.

Sondagiul IV. — La cca. 150 m. spre sud de săpătura II un tumul de dimensiuni și înălțime mai mare fusese secționat prin ruperea malului de către cursul actual al Jijiei. Porțiunea de tumul rămasă și care reprezintă mai puțin din jumătatea lui, a fost secționată și de noi. Nu s'a întâlnit nicio înmormântare, în schimb pământul de umplutură al movilei conținea fragmente ceramice și bucăți de chirpic ars. Ceramica aparține civilizației Cucuteni B, dar în parte s'a arătat a fi de un caracter deosebit și nou. La baza movilei s'au întâlnit resturi de colibe arse conținând în cantități mai mari acea ceramică de tip nou pe care am semnalat-o. După caracterele remarcate până în prezent ale acestei ceramici avem de a face cu o civilizație care se plasează tot la începutul neoliticului și care pare să prezinte un caracter înrudit cu cel mai vechiu neolitic din regiunea Tisei. Am rezervat rezolvarea acestei probleme pentru o săpătură viitoare, deoarece ea nu putea fi soluționată decât prin noi și ample săpături în jurul movilei amintite. Sondagiul executat anul acesta ne-a arătat că în această regiune se găsesc depuneri consistente ale acestei civilizații. Ceea ce importă pentru moment și trebuie subliniat este faptul că situația întâlnită în sondagiul IV (civilizația cea nouă în depunere consistentă *in situ* la baza movilei, iar resturile Cucuteni B în pământul de umplutură al movilei) nu afectează cu nimic raportul stratigrafic dintre cele două complexe. Aceasta înseamnă că pentru moment nu se poate ști stratigrafic care dintre ele este mai nou și care mai vechi. Motivele sunt următoarele: deoarece, după cum s'a constatat și în legătură cu depunerile Cucuteni B și liniar-ceramică, avem de a face în această regiune nu cu o stratificare verticală a diferitelor resturi, ci cu o continuitate de locuiri din epoci diverse, resturile întâlnite în umplutura movilelor sunt doar în funcțiune de locul întâmplător de unde s'a luat pământul pentru construirea lor și de conținutul întâmplător al straturilor respective. Ceea ce se poate deduce cu certitudine din situația întâlnită în movila 4 este doar faptul că movila este ulterioară atât locuirii Cucuteni B cât și celeia reprezentată prin

ceramica de tip nou descoperită de noi. Din nefericire nu putem fi siguri dacă și această movilă a fost construită tot de populația mormintelor cu ocră roșu. Continuarea săpării acestui rest de movilă va rămure problema.

Sondagiul V. — La NV de săpătura I și la distanță de cca. 160 m. de ea s'au desvelit pe o suprafață mai largă resturile unei mari colibe arse de tip Cucuteni B, care fusese în parte secționată prin ruperea malului Jijiei. Aceste urme s'au prezentat sub forma unei „ploschadka” cu o suprafață de cca. 50 m. și având într'una din margini o groapă săpată în subsol. S'au recoltat materiale de tip Cucuteni B. În imediata apropiere de această ploschadka de tip Cucuteni B, s'au descoperit și aici resturi de liniar-ceramică, fără ca aceste două complexe să se suprapună direct.

În concluzie rezultatele principale ale sondagiilor dela Glăvăneștii Vechi sunt următoarele :

1. Descoperirea *in situ* și în cuprinsul unor urme clare de locuințe, a band-ceramei liniare de tip „note muzicale”. Până în prezent acesta este punctul cel mai răsăritean unde s'a întâlnit în cuprinsul Europei această civilizație neolitică. Problemele care se pun în legătură cu această situație nu pot fi tratate în cadrul prezentului raport.

2. Stabilirea în mod precis și cert stratigrafic că înmormântările cu ocră roșu din această regiune sunt ulterioare fazei Cucuteni B.

3. Identificarea unei noi civilizații timpurii neolitice, care urmează să fie cercetată mai deaproape prin săpături.

Pe teritoriul comunei Glăvănești, la răsărit de comună și la 4 km. de ea, s'a putut identifica, o așezare cucuteniană, la suprafața căreia am cules cioburi Cucuteni B. Această așezare, de dimensiuni nu prea mari, este perfect conservată și se arată a nu fi fost deranjată nici de plug prea mult. Ea înfățișează astfel un obiectiv indicat pentru un studiu mai adâncit al fazei Cucuteni B. În afară de aceasta, s'ar putea să avem șansa ca sub nivelul Cucuteni B, semnalat la suprafață prin resturile scoase de plug, să găsim și nivele mai vechi. Această așezare Cucuteni B se află în valea Cracaliei. La intrarea acestei văi, la locul numit „La Iaz” am identificat la suprafață urme din prima epocă de fier (Hallstatt) pe care în cursul campaniei 1949 nu am putut să le cercetăm prin sondajii.

Din cele spuse până acum se degajează limpede temele unor viitoare săpături intensive la Glăvăneștii Vechi :

1. Săparea în întregime a movilelor atacate din malul Jijiei. Desvelirea pe suprafață întinsă a depunerilor liniar-ceramice între movilele I și II. Urmărirea în preajma movilei IV a stratului conținând noua civilizație neolitică identificată.

2. Săparea în întregime a așezării Cucuteni B din valea Cracaliei.

3. Săpături la punctul cu urme Hallstatt-iene dela locul „La Iaz”.

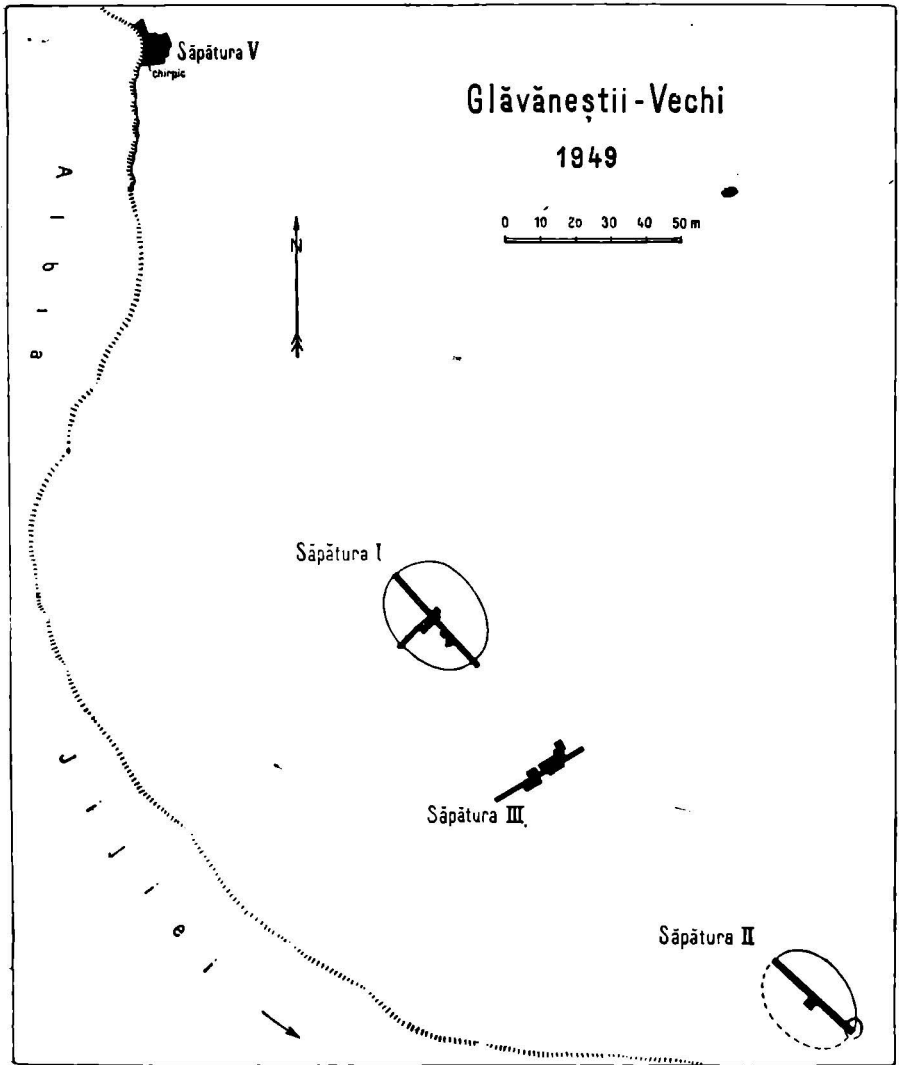
Înainte de terminarea lucrărilor dela Glăvăneștii Vechi o parte din colectiv s'a deplasat în jud. Dorohoi, în comuna *Corlăteni*, pentru a începe și acolo sondajii. Urme arheologice din epoca societății primitive ne fuseseră semnalate în acea regiune de diferite indicații mai vechi. Sondajii dela Corlăteni au fost continuate apoi de către întreg colectivul. Ele au mers într'un ritm încet și au dus la rezultate mai puțin substanțiale decât cele practicate în județul Iași, din cauza mai ales a lipsei de mână de lucru.

Explorându-se regiunea, s'au identificat o serie de obiective posibile de a fi sondate. Pe „Dealul Cetății” se află o întăritură de pământ rectangulară, prevăzută cu un șanț adânc de apărare, foarte bine conservată, dar evident de dată recentă, istorică. Suntem de părere că trebuiesc luate măsuri ca această cetate medievală să nu fie distrusă, așa cum s'a început prin ararea ei de către unii proprietari de terenuri din preajmă. Pentru a face ca ogorul să poată traversa cetatea, proprietarii respectivi au distrus pe o anumită porțiune valul cetății.

În imediata apropiere a cetății se află un tumul de dimensiuni reduse.

Sub „Dealul Cetății”, pe o terasă joasă înaintând către Jijia, la locul numit „pe țarină” am constatat la suprafață urme bogate de locuire cucuteniană și din

epoca migrațiilor. Mai înspre sat, în două puncte diferite, resturi mai sporadice din epoca Hallstatt. În sfârșit pe dealul „La Stadole”, la NE de sat, se înșiră un grup de 6 movile. Dincolo de dealul cetății, la locul numit „La Prisacă”, se găsesc urme de locuire Cucuteni B.

Sondagiile noastre au atacat în primul rând una din movilele de pe dealul „La Stadole”. S’a practicat și aici o secțiune transversală prin movilă. Ea are diametrul de 30 m. și înălțimea de circa 2 m. Constatările făcute cu prilejul acestei secțiuni coincid în totul cu cele făcute în movilele sondate la Glăvănești, cu deosebirea că aici nu s’au întâlnit la baza movilei decât foarte vagi urme, de fapt răspândiri, cucuteniene. Sub nivelul vechiu s’au întâlnit 3 morminte cu înmormântare cu ocru roșu, dintre care unul avea drept inventar funerar două vase de lut ars,

patru pendentive lucrute din os sau corn, șlefuite în așa fel încât să capete forma aproximativă a colților de cerb, precum și, sub mâinile mortului, o piatră roșie cu șlefuri sumare. În ceea ce privește construcția mormintelor și împletiturile din mării organice s'au făcut aceleași observații ca și la Glăvăneștii Vechi. În pământul de umplură din gropile a două din mormintele descoperite s'au găsit fragmente ceramice de tip Cucuteni, și anume probabil Cucuteni B, fapt care confirmă și subliniază încă odată concluzia privind raportul în timp dintre mormintele cu ocră și faza Cucuteni B, stabilită la Glăvănești.

Un al doilea sondaj a fost executat în așezarea din faza Cucuteni A-B, și din epoca migrațiilor de „pe țarină”. Constatările făcute ne indică prezența aici a unei importante așezări conținând resturi exclusiv din faza A-B a civilizației Cucuteni, suprapusă de o așezare mult ulterioară, de caracter barbar, din secolul IV al erei noastre. Sondagiul a întâlnit o mare groapă, în care s'a descoperit o cantitate importantă de vase sfărâmate, pictate în stilurile variate care caracterizează faza Cucuteni A-B. Nivelul de zacere al resturilor Cucuteni A-B nu este prea adânc și așezarea pare să fie destul de întinsă. Construcțiile acestei faze se arată a fi fost masive și impunătoare, edificate din bărne și pari de lemn și din ruiele groase acoperite cu o pomosteală de lut. Fragmente ceramice sporadice de tip caracteristic hallstattian au fost găsite în cuprinsul acestei așezări, fără ca ele să constituie un complex bine definit. Rămâne să se vadă dacă provin din morminte distruse sau dintr'o locuire sporadică.

Constatările făcute la Corlăteni prin explorările de suprafață și prin sondagiile practicate permit să reținem și această localitate pentru viitoare săpături intensive — care vor trebui să atace în primul rând marea așezare Cucuteni A-B amintită.

În afară de lucrările menționate până acum, colectivul a executat și o serie de explorări, mai ales în județul Dorohoi. O deplasare la Văculești a dus la identificarea a două puncte dintre care unul cu urme Cucuteni A și celălalt cu resturi Cucuteni B. Ele nu se prezintă însă în condiții care să justifice săparea lor intensă. Tot pe teritoriul comunei Văculești s'au identificat, se pare, și resturi din epoca sălbăticiei, sub forma de numeroase fragmente de silex patinat. Între satele Alba și Comănești din nordul jud. Dorohoi a fost identificată o vastă așezare cucuteniană. Materialul cules la suprafață, foarte corodat, pare a indica faza A-B.

În răsăritul jud. Dorohoi, pe teritoriul satului Sârbi din comuna Săveni, unde s'au executat deasemenea explorări de suprafață, nu s'au putut identifica obiective pentru viitoare săpături intensive, deși s'au găsit în diferite puncte diferite urme arheologice.

Din situația sondajilor executate în 1949, înfățișată mai sus, se vede că o reluare a lucrărilor în anul viitor pe șantierul Iași-Botoșani-Dorohoi, în cadru mai amplu, poate fi socotită cel puțin în parte pregătită prin rezultatele obținute. Trebuie amintit că, în ceea ce privește jud. Botoșani, se pot executa lucrări intensive în așezarea dela Trușești, unde sunt documentate fazele pre-cucuteni și Cucuteni A, și de unde materiale relativ numeroase au ajuns în Muzeul de Antichități dela Iași, în urma unor cercetări anterioare. Va fi totuși necesar să se mai execute, ca introducere la campania viitoare, o serie de explorări în regiune, pentru identificarea eventuală și a altor obiective. Pe de altă parte, suntem de părere ca tema șantierului să fie extinsă și să se refere nu numai la începuturile barbariei, ci la întreaga epocă a barbariei inclusiv fenomenele de tranziție spre orânduirea sclavagistă. În felul acesta activitatea șantierului va putea duce la o reconstituire mai completă a vieții societăților omenești dinaintea apariției claselor din această regiune.

A. Alexandrescu, A. Brătianu, E. Comșa, I. Năstor, S. Perju, I. Vieru.

Responsabil
I. NESTOR